
CONSTRUCCIONS AL VOLTANT DE CAN LLONG

TEULERIES i FORNS DE CALÇ

RESTES ETNOLÒGIQUES DEL NOSTRE PASSAT RECENT 2

ANGEL LOSADA MAYORAL
PAU JESÚS NAVARRO ESPINAR

2011

INDEX

- INTRODUCCIÓ**
- LOCALITZACIÓ**
- LES TEULERIES DE CAN LLONG**
- CARACTERISTIQUES CONSTRUCTIVES**
- ELS FORNS DE CALÇ**
- CONCLUSIONS**

INTRODUCCIÓ

Continuant, amb la tasca de conèixer el que ens envolta, ens adonem molt més sovint del que ens pensem, de la nostra ignorància vers el que ens parlen les pedres. Poc a poc, descobrim els valors amagats en les petites construccions que ens anem trobant. És cert que ens manca sovint els coneixements per poder identificar ràpidament allò que se'ns mostra. I la natura que guanya novament el seu espai ens obliga a fer servir la imaginació i veure, d'aquesta manera, com la gent s'enfrontava a una economia restringida a una terra dura i aspre.

En aquesta ocasió, ens hem tornat a veure obligats a fer un recull mínim de dades, per mirar que resti per escrit, i no en el record de la gent que ens ajuda a orientar-nos. No hem trobat dades. Només testimonis parlats sovint erronis o confusos, encara que alguns amb un encert magistral. Ni tan sols una construcció gran com la premsa de vi, de la que parlarem més endavant, ha quedat retratada en els plànols que hem traguinat. El fet de ser construccions dedicades a una tasca concreta, eines per a un sol quefer, van propiciar el seu oblit en el moment que van deixar de ser rentables. Però, uns ignorants com nosaltres, interessats simplement en la manera de construir i en com aprofitaven els recursos de l'entorn estalviant esforços, no podem fer altre cosa que explicar-ho.

L'entorn, pins amb garrofers dispersos, és una de les planes més grans entre la serralada litoral i la plana deltaica del nostre municipi que encara queda lliure de edificacions. Un territori que mostra la brutalitat de l'erosió en un terreny castigat per l'aigua en els torrents d'argila, típic del mediterrani costaner. L'aprofitament de l'aigua, molt escassa durant l'any, es veu encara en els corriols artificials que dirigien les aigües a diferents punts d'aprofitament o simplement per evitar la erosió de les planes de cultiu.

En aquest treball ens dedicarem a exposar elements de l'arquitectura etnològica. Principalment farem un esment a les teuleries, en concret la més propera a can Llong que resta sencera, ja que en el nostre primer document "El forn de rajoles de la Sentiu" varem quedar meravellats per l'enginy d'aquestes mini construccions. De passada farem un petit comentari dels forns de calç que comparteixen un mateix espai. I deixarem per a més endavant, si el temps ens ho permet, parlar en un altre document de la premsa de vi i les instal·lacions que l'acompanyen.

LOCALITZACIÓ

Foto extreta de l'Institut Cartogràfic de Catalunya

- Els diferents elements que podem trobar
 - 1 - Arqueta d'aigua i petites pedreres disperses.
 - 2 - Forn de Calç a can Cerdans.
 - 3 - Resclosa d'aigües pluvials i antiga pedrera.
 - 4 - Teuleria i possibles calcineres
 - 5 - Teuleria i 2 calcineres
 - 6 - Premsa de vi i pou
 - 7 - 2 forns de calç o una teuleria i un forn de calç.
 - 8 - Forn de calç
 - 9 - Forn de calç i forat a peu de riera.
 - 10 - tres forns de calç seguint el camí a les agulles i un altre construcció que dubtem.
 - 11 - Forn de calç a prop del dipòsit abandonat.

Arqueta d'aigua (punt 1 del planol)

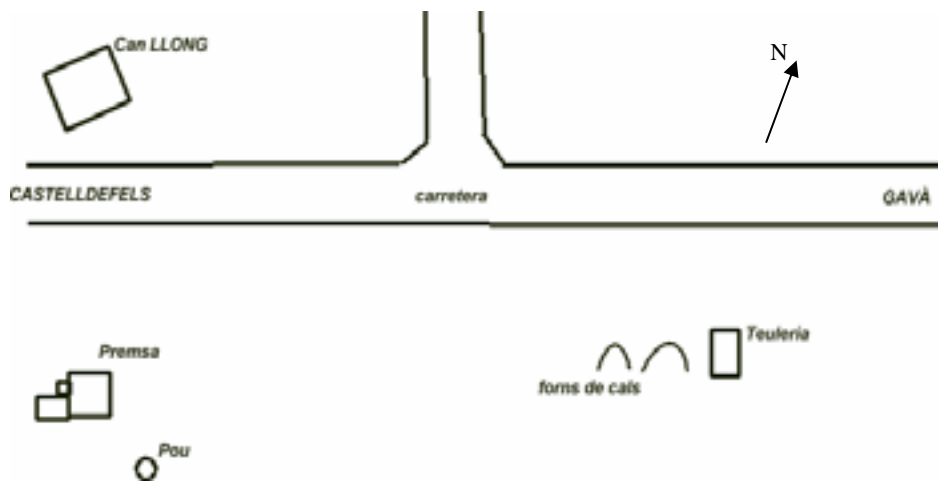
Fites per marcar els límits de les propietats

LA TEULERIA

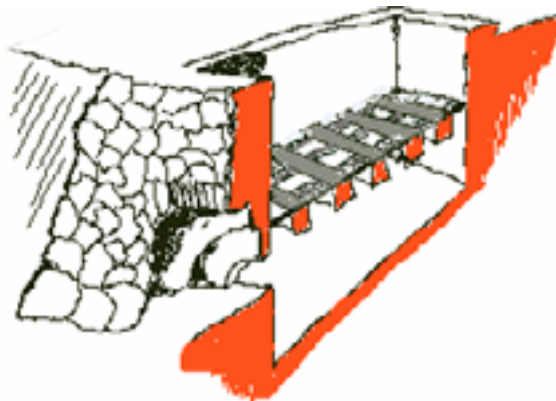
Tot i que el nom d'aquestes construccions pot variar, hem optat per donar nom a la creiem va ser la seva feina principal. La proximitat de can Llong ens fa creure que va ser fet principalment per a les teules del mas. A diferència de l'altre forn de la Sentiu, que estava fet per fabricar rajoles i maons per a l'elaboració dels ponts, aquest sembla força clar que era per al complement directe de les necessitats de la masia. No hem trobat restes del material que es fabricava per manca d'un treball de neteja del forn i del seu voltant. Per la proximitat a zones d'esbarjo no veiem massa clara la necessitat de netejar-lo, ja que convidaria a la seva degradació, tot i que seria molt agradable, ben condicionat, per al passejant.

Ens trobem amb una estructura coneguda i no identificada. Tots els que en el seu dia ens vam apropar vam pensar que era una bassa d'aigua. La perspectiva ens va confondre. Si es veu la part inferior es veu clarament el seu us.

Ubicat a uns trescents metres de la Masia de Can Llong resta a la part inferior de la carretera de la Sentiu, que de ben segur no era l'antic camí, que uneix Gavà i Castelldefels. Aprofita el mur natural de terra que limita l'explanada on està situada l'olla, i la porta de la part inferior està orientada al sud-est.

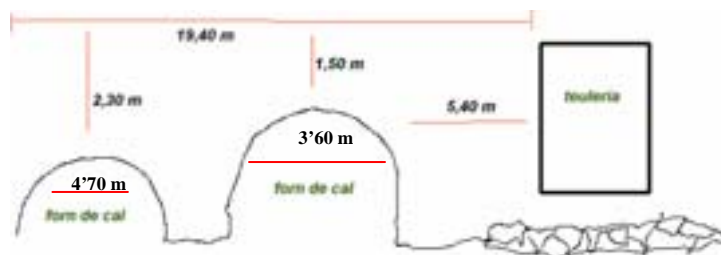

La façana principal està protegida de pedra i un tram de rajoles. El perfil d'argiles del terreny obligava a fer un frontal consistent que n'impedís l'esfondrament. La pràctica totalitat de la estructura està realitzada esculpint en sec el terreny.

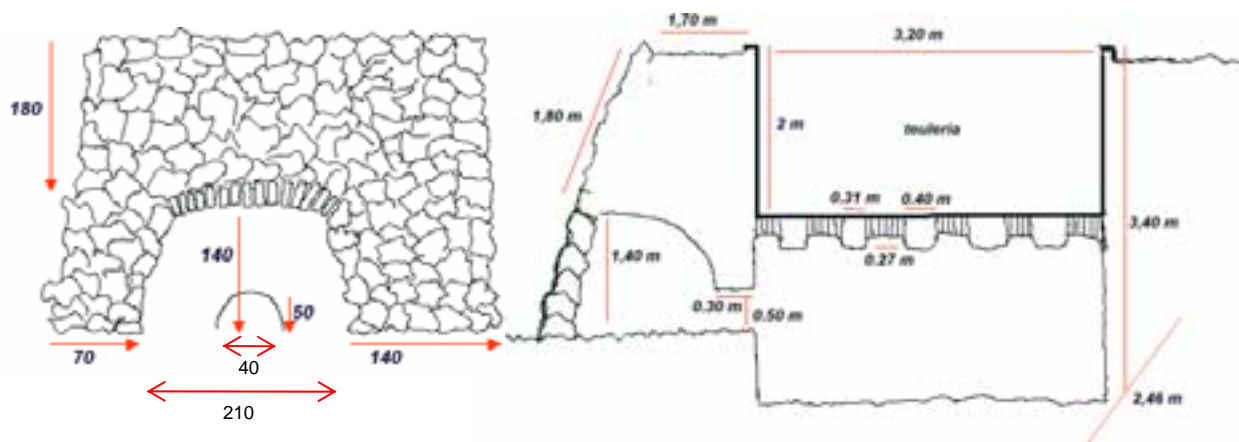

CARACTERISTIQUES CONSTRUCTIVES

Es tracta, junt amb els forns de calç, d'un conjunt prou interessant a l'hora de definir les taques que es desenvolupaven. No deixa de ser estrany que es fes a una distància considerable del mas, ja que el terreny possibilita que es fessin aquestes tasques molt més a prop.

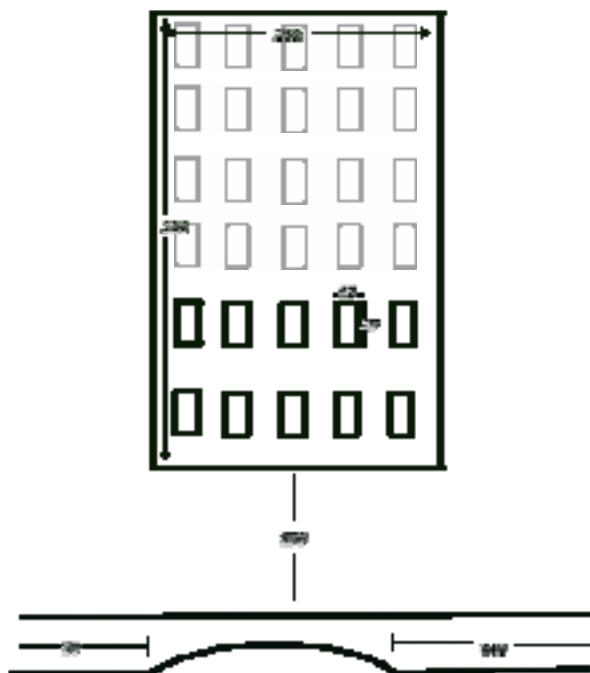
Tot i que les mides no s'han efectuat amb molta precisió, en donen una idea aproximada de com era i la seva capacitat. Tot i que la forma és semblant, les mides son diferents al forn de la Sentiu, i això ens provoca un cert dubte. Són importants les dimensions?. A priori sembla que no sigui tant elaborada, si no tenim en compte la façana de pedra. Les cinc arcades que sostenen la graella de l'olla son part del terreny aprofitat i moldejat segurament a cops de picota. Les arcades de mitja volta i de grandària semblant entre elles, no idèntiques, s'uneixen amb maons col·locats en vertical que conformen la forma definitiva de quadrícula. Tot i que es tracta d'una primera valoració, subjectiva com pertoca a dos neòfits com nosaltres, es dedueix, per la col·locació dels maons, que el forn no es va dissenyar per produir grans càrregues.

Fent una mirada, es contempla fàcilment on devia ser l'assecador. La plana de la part superior del forn és totalment llisa, i probablement va servir per al modelatge de les teules i maons i l'assecat al sol. Un cop feta la masia, la instal·lació devia quedar abandonada, i ha suportat el pas del temps amb la força que va donar-li el foc, que va coure les columnes i les parets. Restaria, però, fer una neteja en profunditat per veure si hi restes oblidades de les peces trencades. Això, junt amb l'estudi de les cendres, possibilitaria la datació i evidentment la identificació com a teuleria.

Sabem que la masia de can Llong va ser remodelada en profunditat l'any 1833, per una placa que hi havia a la façana i que encara es conserva. Probablement, doncs, aquesta sigui la datació més plausible per a la teuleria i els forns de calç, però caldria comprovar-la amb anàlisis de les restes.

Hem valorat també la possibilitat de que es tractés d'un forn per a fer altres coses, com ara envasos per al vi. Però tant el disseny dels forns romans per fer àmfores com d'altres per fer vidriats, requerien una escalfor superior a la que es pot aconseguir amb l'olla a cel obert. També hem vist ceràmica a les piques del vi de la premsa, i és evident que es devien fer les rajoles de l'era, per trinxar i separar el gra de la palla del mas, com les que es conserven a la masia de l'Horta. I també, com no, el terra destinat a la part baixa de la vivenda.

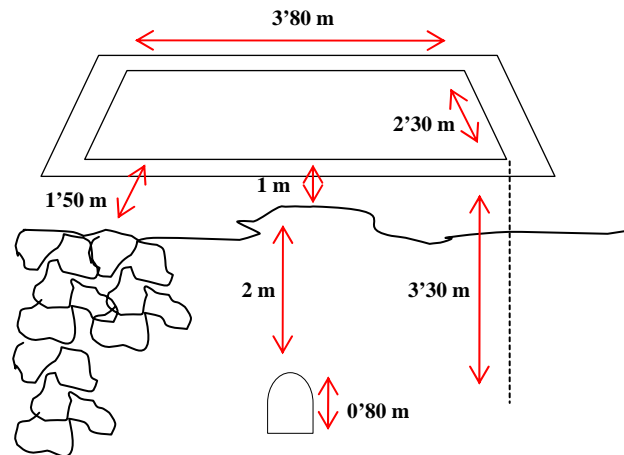

És molt difícil captar amb una sola fotografia els elements que descrivim. Cap perspectiva és prou bona, i uns fotògrafs pèssims obliguen a mirar les fotos amb uns ulls diferents. Sovint un dibuix i la imaginació ajuden més que una representació real.

El següent forn de rajoles el trobem cap al nord-est de can Llong. Novament cercant els marges de fang ens veiem de cop un altre forn orientat de la mateixa manera (*punt 4 del plànol*). No sabem si sota les bardisses s'amaguen altres forns de calç. Aquest, localitzat quan ja tancàvem el capítol de la teuleria, ens va obligar a modificar part de les idees que havíem traguinat.

Ja no és tant clar que l'altre forn es fes servir només puntualment per a la masia, i ens fa replantejar si hi havia una indústria d'artesans amb dedicació exclusiva o, potser, itinerants amb un ofici, contractats per fer les feines i, un cop fetes, marxar a un altre lloc. Tant en documentals sobre forns que encara resten, com en llibres i altres escrits trobats a la xarxa, es parla de feines que sempre es feien a la primavera, ja que les pluges i la humitat de l'hivern podien malmetre la feina de dies. Així doncs, aquests artesans havien de fer altres coses durant l'any, de calciners, de carboners, llenyataires, i potser també picapedrers. Era una època en què els oficis eren fruit dels anys d'experiència, i no hi havia ningú que s'atrevís a fer malbé la feina de setmanes amb una fornada mal cuita. Possiblement, amb el temps, ara que estem conscienciats i sabem escoltar el passat, ens trobarem nova informació que complementi les nostres indagacions.

La nova teuleria que descrivim (*punt 4 del plànol*), no te la graella que havia de sostenir els maons, ni sembla que s'hagués acabat de fabricar mai. Només es conserva l'olla amb la porta per la part més ampla, i en un estat força castigat. És curiós que hi hagi el que semblen reparacions, amb maons contemporanis, que no sabem interpretar. Potser encara algú va voler fer un últim intent de restaurar-lo abans d'oblidar l'ofici, o simplement es va aprofitar l'estructura per a altres usos, que desconeixem.

Les mides son aproximades, i potser contenen errors.

ELS FORNS DE CALÇ

És molt significatiu que un mateix indret concentri un conjunt de forns tan elevat. La calç va ser un element indispensable per a la construcció durant molts anys. Tant en els murs d'argamassa, on s'usava per consolidar-los o com a pintura de protecció de les parets, com també, tot i que en un període molt breu, va ser utilitzat en la construcció com a consolidant de les capes de sorra dels tapials que encara es poden contemplar a l'Horta. La calç també era un element important per a la desinfecció, gràcies a les seves propietats.

Tot porta a interpretar novament que van ser uns elements destinats a la construcció, i a les necessitats del quotidià, d'una societat molt rural. Els forns amb el temps es deixen de fer servir, perquè es fan malbé amb cada cuita. No sabem, perquè la datació és gairebé impossible, si hi havia moltes persones que es dedicaven a aquest ofici, o un grup familiar amb moltes generacions al darrere. Sí que es pot saber que els forns van ser preindustrials, i pot ser van tenir a veure, junt amb la teuleria, amb l'inici del desplegament urbà de Gavà en una data determinada: entre finals del XVIII i el 1874, es van construir els primers carrers (com ara els de sant Nicasi i cap de Creus). Curiosament, tot i que fem un afegit forçat, hi ha tant a Gavà com a Viladecans, vivendes que semblen calcades; pot ser valdria la pena dedica-les-hi uns apunts més exhaustius en altre ocasió.

Petita descripció seguint el número del plànol:

2- Forn de Calç a Can Cerdans.

En veure'l per primer cop dona la impressió de ser un túnel que travessa la muntanya. Un cop ens apropem es veu clarament que és un pòrtic, que dona pas a dues boques petites que serveixen per alimentar el foc. El dubte raonable va sorgir en veure que les propietats del forn, com l'espai que ocupava, s'ajustaven més a les necessitats d'una teuleria que les d'un forn de calç. Aigua, fang, esplanada d'assecat, forn,... . El cert és que es podria haver fet servir per a les dues coses. Tot i que les evidències demostren que era una calcinera, per la runa abandonada d'aquest producte, com sempre, però, resta fer una neteja en profunditat per a garantir aquesta última afirmació.

Creiem que es troba en un estat prou bo per ser recuperat. La forma de l'olla per la part superior es veu sencera ,i sembla que es va optar per omplir-la de sorra, per evitar possibles accidents. Just quan estàvem elaborant aquest document uns paletes van tancar la boca per a evitar-ne l'ocupació temporal pels sense sostre.

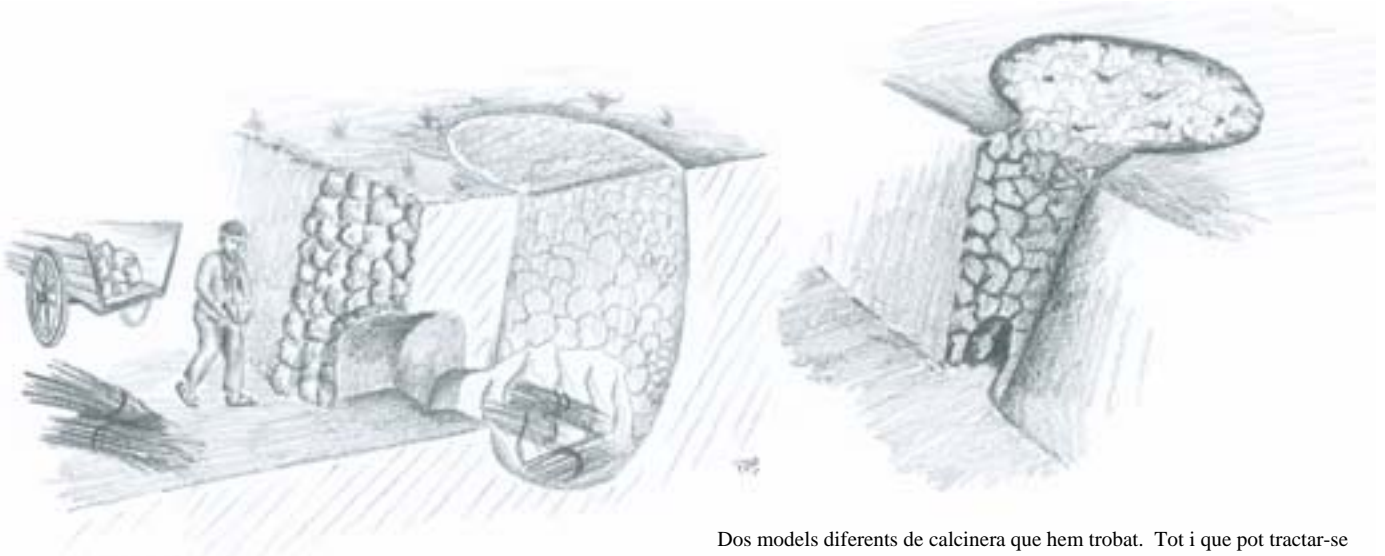
3- Rescolsa d'aigües pluvials i antiga pedrera.

Es troba a uns cinquanta metres de la calcinera anterior. No sabem del cert si eren independents o complementàries, tot i que s'ha fet servir per regar camps, segons testimonis orals.

4- Teuleria i possibles calcineres

El rectangle de la teuleria és evident (*ja comentat en l'apartat anterior*). Dubtem de que hi hagi res més, encara que les bardisses i la erosió del terreny dificulten la seva visualització i ens fan veure alguna cosa més, no creiem que segueixi el model del conjunt següent.

Dos models diferents de calcinera que hem trobat. Tot i que pot tractar-se d'un de sol en la seva evolució de re aprofitament.

5- Teuleria i dues calcineres

Es veuen dos forns de calç seguits de la teuleria (*ja comentada en un apartat anterior*). Dóna la impressió que un, el més proper a la teuleria, es va deixar en haver-se fet massa gran, ja que, a força de cremar, les parets es trenquen poc a poc, i que se'n va fer un altre al costat. Sembla doncs que era necessària molta calç en un moment en què era l'únic ciment de caràcter popular.

Amplada 3'60 i 4'70 per uns 3 m de fundaria aproximadament.

6 - Premsa de vi i pou

Per la seva importància intentarem dedicar un document en un altre ocasió, ja que no és l'única premsa que s'ha localitzat a Gavà.

7- 2 forns de calç, o una nova teuleria i un forn de calç.

Es troben en un estat lamentable. Un molt trencat amb una figuera que surt del mig. I l'altre que conserva la porta, un tros del mur de pedra de protecció en un lateral, i sembla que la erosió ha obert una finestra. Tots dos es troben dos metres de la riera.

Amplada d'un diàmetre de 3 m per uns 4 m de fundaria aproximadament.

8 - Forn de calç. Es tracta del més petit de tots.

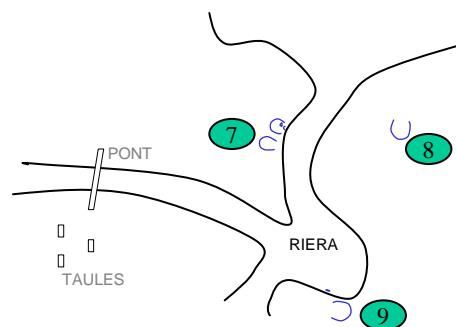
Amplada 2'50 m per 1'50 m de fundaria aproximadament.

9 - Forn de calç i forat a peu de riera.

Amb una amplada de 4'70 i un pi que neix del seu interior. La seva ubicació marca una prematura degradació, ja que es troba en un tallat d'argila molt elevat. Just a sota del tallat es veu un intent de forat, tot i que no hi veiem cap relació.

10 - tres forns de calç seguint el camí a les agulles i una altra construcció dubtosa.

Les troballes són mínimes en un sector tan calcari com aquest. Segurament la pèrdua de camins i la creixent vegetació n'han anat amagant d'altres. O simplement no els hem sabut veure, ja que havent passat milers de vegades, tocant-te els nassos, s'amaguen de la vista.

Just abans de creuar la riera, després de Can Pardal, veiem un cercle perfilat al terra. Però com que desconeixem la seva fondària no ens aventurem a afirmar que és. Sembla un dipòsit o cisterna d'aigua molt antiga.

Després, sortint de la pista hi ha un forat de la roca de pedra que sembla haver estat cremat. No el descartem com a forn.

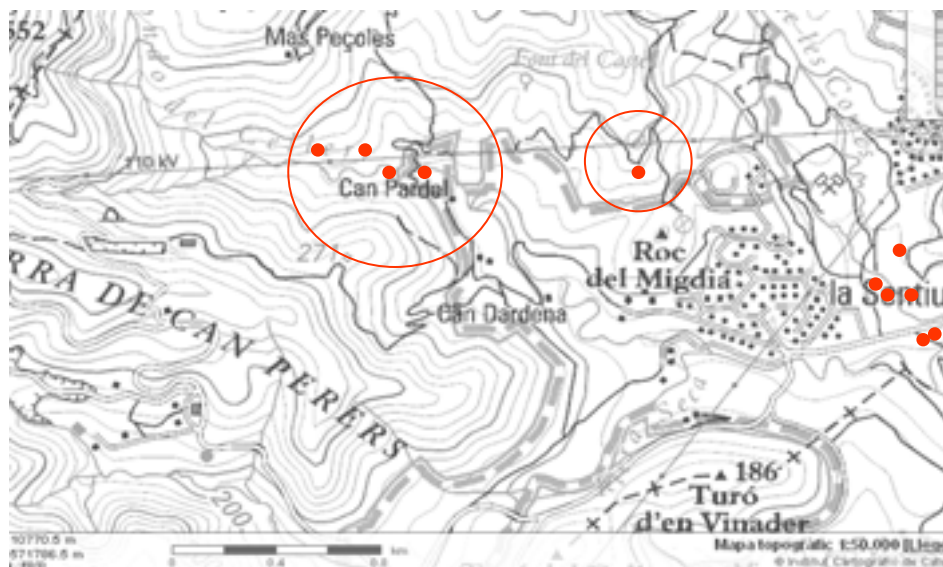
El següent el trobem ja en la pista que puja cap a les agulles fent la primera baixada. Un mur de pedra solitari el delata, junt amb un corriol que passa per el seu darrera deixant pràcticament l'olla solitària. Manté tota la estructura. El que ens fa encuriosir és el corriol que passa per la seva esquena, ja que sembla un camí obert posteriorment.

L'últim, el localitzem en creuar novament la riera, cinquanta metres abans de trobar un celler abandonat. Tot i que ha perdut alguna pedra de la porta, està sencer. És pot ser el més gran de tots, encara que les bardisses ens han impossibilitat fer una mesura.

11 - Forn de calç a prop del dipòsit abandonat.

Solitari pujant cap al dipòsit. Cercant la pedra calcària que comença a ser visible. Ens ha fet plantejar dubtes per la seva ubicació. Lluny de construccions i en un lloc molt elevat.

CONCLUSIONS

Inicialment ens disposàvem a fer un petit redactat sobre el que havíem trobat a prop de can Llong. Es una masia del segle XVI, i sembla que va ser restaurada el 1833. Semblava, doncs, que havia de ser durant la restauració i ampliació que es van fer els forns. La sorpresa de trobar altres forns ens va fer girar el cap i anar en un altra direcció. Llàstima que fotos dolentes, de parets de fang tocant parets de fang, no han ajudat en res a fer aquest document, i ens han obligat a afegir algun dibuixet per a fer-nos una idea més clara.

L'estat dels forns, especialment el teuler més proper a can Llong, resta en perfectes condicions. Això facilita una possible recuperació per al gaudi del passejant, que pot trobar en el seu camí elements que no disten gaire del nucli urbà del nostre municipi. Per la seva proximitat, uns dels altres, ens podem plantejar fins i tot un recorregut que unifiqui aquests oficis com a eina didàctica. Desgraciadament, els plantejaments urbanístics poden fer-nos perdre elements tant significatius com el propi passat de la construcció.

Les restes que es troben no han de ser oblidades. Totes elles parlen de un temps, d'una economia, i d'una gent que amb el pas del anys van passar de la societat agrícola a la industrial. Deixant pel record tot un estil de vida, de ben segur, més dur que el que ara ens toca viure. Els canvis en la agricultura, del secà a la vinya, i al final al cultiu de regadiu, van possibilitar l'oblit dels terrenys de muntanya. Segurament la vinya va ser la que va propiciar una recuperació de les masies en el seu dia. Però la fil·loxera va atacar amb força i va obligar a donar un pas en altre direcció.

És possible que ens trobem amb sorpreses amb el temps i que les pedres, que son llibres oberts del passat, es puguin recuperar per al gaudi de tots. Veiem una manca d'interès del patrimoni cultural col·lectiu. Fruit de polítiques alienades del món rural i natural. Per nosaltres, no obstant, és important que siguin coneguts i com a mínim tractats amb respecte. I és per això que seguirem amb la tasca de descoberta, recuperació i documentació, dintre de les nostres possibilitats.

